॥वेदान्त भट्टाचार्य पंचनद्युपाह्व गङ्गाधरशर्मण॰   ०४५११   ३१३ - ३४१

पञ्चनदान्वयघनश्यामात्मजनिगोवर्द्धनस्येदंपुस्तकम्॥

॥ अथ श्रीनिवासविलासचम्पूः प्रारभ्यते॥
-(वेङ्कटेशः)

626

श्रीरंगं वंदे ॥ वंशास्ते मुरलीनटस्त्व भगणभोगो नंफणींद्राचलो माता हं जगतांत्रय स्वसगवता वामेतराद्भ्रमः ॥ कास्ते ते शरणं तु
१ मेव सकुमुखीत्येवं हि पद्मावती वाचा से मदयनजयस्तु कलं श्री श्रीनिवासो हरिः ॥१॥ मम्ब सिंधृंगारगमने कवितामार्गप्रका
शने पि मम ॥ मानव मृगराजगुरोः सेवो तु पतरणिस्सरणिमावहतु ॥२॥ कवितामुखिता वदेववंध्या भविता योवदयं न वर्ण्यते
हि ॥ नरसासकरसालवृषदाम्नः सरलापवर्गावदो मुकुंदः ॥३॥ उग्रो प्यसत्कृतार्यः कीर्तिवृद्धो नोपि पंकजतोयः ॥ मंदोप्यश
नि कुंठो रोदुर्जन संघस्तनोतु मम्यि करुणां ॥४॥ रसमयजनतोल्लसितं मध्ये सभ मननशाद्वलं मे ॥ खङ्गणसंपद्दैशीकमथ
भूयाद्गृत्तशास्त्रवत्ससततं ॥५॥ विजयी भवतु ॥ यस्त्स्यस्येव चरणयुतक्रमलोल्लासं दधानः ॥ जंघावत्सरपिगंभीरः ॥ वि
उदरवद्वलिविभंगशाली ॥ नाभिवदास्य भूजननिदानपद्मोपगूढः ॥ भुजवत्स्सवृत्तशोभितः ॥ करवत्सुचक्रेनंदन्स
कः ॥ वक्षस्थलवत्कांतया श्रियोल्लसितः ॥ कंठवत्सन्मालालंकृतः ॥ मुखवत्कलानिधिरव्यातिकत्कः ॥ अधरवद् १
द्रक्तरक्तः ॥ दंतवन्मुक्तावलीहृदयंगमः ॥ नयनवद्भक्तनीलः ॥ ललाटवत्सत्तिलकः ॥ कुंतलवद्वामाधिकरुचिः ॥

अवतंसवत्कलापमयः॥श्रीश्रीनिवासो नाम वसुधाधिपः॥किंच यश्चरणश्लाघ्यंभुजंलालितां स श्रियं वृत्तस्थलीसर्व
तोमुखजातशोभान्वितं पादं च वहति॥अपि च॥यः पादे रसास्पदं चक्षुः॥निर्तं वैकल्याणगुणान्वितं नेत्रं॥वक्षसि विपुल
नयनाभियोगं च धत्ते॥अपि च॥अथोदरशोभां कंठे॥कंधरोल्लसितत्वं केशेषु॥कुंतलसाहित्यं पाणौ॥सदानाया
भिरामत्वं सर्वांगे च धारयति॥यं चांगदोल्लसितं संगरान्वितशोभान्वितसूर्यस्कं तं रामे रामानुजं चाहुः॥येन च वारेणे
ववहुरिद्दारणसमेन॥सकाणिकाप्रबंधेनेवापरुषाश्रयमैत्रीभाजा॥महावराहेणेव महीभुजाश्लेषरसज्ञेन मुमुदे प्रजाः
॥यस्मै च माधवाय ललितलतांगीकरणयोग्या कौतुकालिकाभिरामा सज्जालकोल्लसिता अनेककोपरिडाविरमणीया
योजनालतातितिरिव रुक्मिण्यादिमहिषीजनता न केवलं स्पृहयांबभूव॥किंतु॥लसत्पीनपयोधरचक्ररुचये
प्रद्युम्नोद्वानुकूलाय अक्रूरभानुमकरवोल्लसिताय तिरस्कृतकुंजन्मेनेगजमदद्विशितविक्रमक्रमायतथावि
धो गोपबालाजनश्च॥यस्माच्च बहुलयादवसंततिर्वहुलयाचाभूत्॥यस्य चाद्भुतकरश्रियं स

दृशयोर्वृद्धमेनेश्च वांसिश्च नयो गार्यन्ति चेतो वृत्तिस्क्रमनस्त नयोभिनंदंति॥ यस्य चामीकरोज्ज्वलभूषा गजाश्च॥
२ चापापकारिणी भ्रूलता मनो वृत्तिश्च॥ चामरश्री विराजिता कीर्तिः प्रजा च॥ चातुर्यान्विता द्विजाः क्षात्रवृश्च॥ चम
त्कृतिज्ञाः मंत्रिणः कवयश्च॥ चारुतोल्लसिताः स्वस्त्रीक्रीडाः परस्त्रीक्रीडाश्च॥ चतुरंगलीलान्विताः क्वचित्काल
क्षेपा रथाश्च॥ चराधिकोल्लसितं वार्तानिवेदनं चेतश्च॥ चाराधिकोल्लसितं मंडलेश्वरकदंबं च कंच॥ चापक्रीड
युधि यमुनायां च॥ चरणोस्मा गंगाकीर्तिश्च॥ चपलोल्लसमना स्त्रीकटाक्षततिः शत्रुश्रेणिश्च॥ चेलाकर्षण
तत्पराः स्त्रीणां कामिनः चर्मासकर्षकाश्च॥ चकोरकामदृष्टा यीमुखचंद्रः कुचश्च वनितानां॥ चपेटिका शत्रु
मुखे च यां च गुणानां॥ चेतः प्रसादरम्यः सर्वेपि जनः कटाक्षश्च॥ यस्य च स्मरविद्वेषी संदर्भावः प्रतापश्च॥
स्मरणश्लाघ्याः द्विजावीराश्च॥ स्मरतिमनोल्लावनिताजनता वियोगे भर्तारं सौंदर्येपि च॥ स्मरोन्निताकाराः २
पुरुषाः स्त्रियश्च॥ स्मार्ताः आचाराः शास्त्रवश्च॥ किं च स्मरचित व्यथा विफल स्त्रीजनो न मित्रजनः॥ स्म

यशोभाधरो भटवर्गेन शत्रुवर्गः ॥ यस्य च राष्ट्रे हरणोद्योगभ्रंशश्चोरारिपुवीराश्च ॥ हरागद्धार्चंदनलिप्त
कुचयुगी अधरपुटी च स्त्रीणां ॥ हारावगुंठितकंटाः स्फुरद्दः शत्रवश्च ॥ हेलासक्ताः कामिनः कर्षकाश्च ॥ यस्य
तुरंगस्थाने ऽश्वाः वेश्याश्च नदंति ॥ त्वरान्वितमश्वचक्रं चक्रं च ॥ त्वचारुन्वितशोभमंगकदंबं शत्रुरंरंध्रं च ॥ तुंग
दभंगशोभान्वितः मित्रभुजः शत्रुभुजश्च ॥ यस्य च रविहितशोभमप्परविहितशोभं चक्रं ॥ किंच ॥ गार्नंतानिसदो
विताभिभंउल्लास्यविताग्नि ॥ हारिविहारिअविहारि च स्तनमंडलं स्त्रीणां ॥ यस्मिन्नाशासंति च सक्तभर्तौ गिरिविभ्र
माः गजाइव द्विम्भाः समदाः द्विजाइव गजाश्च ॥ सप्रतीकस्पृहणीयाः करिण्य इव तरुण्यः सार्वभौमयोग्याः
तरुण्य इव करिण्यश्च ॥ कलमहिता वाणीव केदारश्रेणी बहुधान्यदयाकेदारश्रेणी च वाणी ॥ अधिकामित
संगाः स्त्रियः पुरुषाश्च ॥ अधिकवृचस्थितिरम्याः भटाः शुकाश्च ॥ अधिकवलिताः शत्रवः स्त्रीकटाक्षाश्च
॥ अधिकं परहिताः रणे भटाः सभासु वाचः ॥ किंच ॥ सिंधुष्वियाधिकपोतप्रचारः गृहप्रांगणे च बालभावि

टंकेषु॥ महारण्येष्विव अधिककोकाराम विलसनं कामिषु प्रमदवनेषु च॥ शत्रुष्विवाधिकमलयशोभाधरः वसंते वायु
२ र्युक्तस्त्रीकटाक्षश्च॥ ग्रीष्मेष्विवाधिककालदर्पहृतिः विषवैद्येषु मृगयासक्तश्च॥ स्त्रीजनेष्विवाधिकंपाकामितश्रीः अ
हितततिः कविताच॥ पिकाइवाधिककलालापाः बालकाः विहंसश्च॥ किंचाधिकपटोन्नसिताः अधिकचोरीकृतशो
भाः अधिकोपचारविदग्धाः स्त्रियो न पुरुषाः॥ अद्भुतमेतत्॥ यदेते राजसन्निधाः बहुलरञ्जितशोभां वहेति॥ त
थाहि॥ लक्षोपकारमंत्रविदः रक्षोपकारमंत्रविदश्च॥ लक्षणप्रकारलाः रक्षणप्रकाररताश्च॥ लतांगीकृतप्रणयाः
रतांगीकृतप्रणयाश्च॥ किंच॥ बहुललामान्विताः॥ बहुलरामान्विताः॥ बहुलमण्यालिंगितवक्षसः बहुमरण्या
लिंगितवक्षसश्च॥ बहुलाज्योपभोगक्षमाः बहुराज्योपभोगक्षमाश्च॥ बहुलञ्चितशुभाचाराः बहुरञ्चितशुभाचारा
श्च॥ बहुलसाहसोञ्चिताः बहुरसाहसोन्विताश्च॥ किंच॥ सगरः कुमुदकएव॥ पुण्यजनविद्वेषिणी कौमोदकी २
व॥ नाभिजातः सनंदेव॥ अप्रमदः सनत्कुमारएव॥ उग्रप्रियाः पद्मावएव॥ विषमदृष्टिः पशुपतिरेव॥ अपिच॥

मधुलिड्भिः सरसिजेषु॥ मागधो द्वास्थः स्तुतिपाठसमये॥ रसभंगकृत्त्वं तरंगिणीषु॥ कुप्रीतिर्महावराह
स्य॥ कुमारिकाख्या कन्यानां॥ कुमुदाकरत्वं सरसां॥ विषमाहितता सर्पाणां॥ दुष्कीर्तिकुल्यासु॥ कुबेरजदर्श
नं मंत्रशास्त्रे॥ कुशासनग्राहित्वं तपस्विनां॥ सवित्तद्वेषः सेंहिकेयस्य॥ मातृविरोधः शुंभस्य॥ किंच॥ कुवेण्याख्या
मत्स्याधान्यानवनितानां॥ विकचासंगः ग्रहाणां न यूनां॥ पराभवः संवत्सरेषु न सैन्यस्य॥ विनायकत्वं गरुडे भवकृत
थागतेष्वेव मुहुर्ललास॥ सभासक्तसेनासक्तिर्न विनिषु मार्गि वपुमालासक्तनैव बभूव॥ अपि च॥ सुमनःसुपतितद्वि
जः पूषा॥ उग्रकराभियोगभाक् कमलवर्गश्च॥ सच्चक्रशब्दवाच्येषु अरसंगतत्वं मायुधं सूर्ययोगहृद्योभं कोकच
क्रमाहुः॥ कलौ ह्रसितेषु कलंकी चंद्रः पक्षपाती पिकश्च॥ किंच॥ श्रीमत्सरलिड्भिः क्रीडोद्यानेषु कंठेषु च न लोकेषु
॥ अलंकारोचितत्वं सीतायाः पद्यानां च न जनानां॥ सततमुमहीशतदः जलदकालः सर्पराजेन राजसु॥ किंच॥
अपदानि शत्रुवृंदानि पद्यकदंबं च॥ ससद्यानि कविनिकुरंबाणि शत्रुजालं च॥ अनुगतमृजानि भोगी च कामिन्यो जा

तं च ॥ पवित्राणि द्विजकुलानि त्रास्तं च ॥ नालीनि नालीं वृंदानि गजयूथं च ॥ भानि नक्षत्राणि जनकुदंबं च ॥ सत्संगरहितभावं वि
४ षमहितत्वं च पल्लवरूक्तं च ॥ सेन्ये स्वरश्मिरमण्यो जानत्याच कुजालेषु ॥ १ ॥ किं बहुना ॥ विधुः संपद्दिशापे सो सोनस्तारापतिर्गि
॥ २ ॥ तस्मादस्मिन्महीपाले राजत्वं राजते सदा ॥ २ ॥ किंच ॥ धनुर्विद्यावतां श्रेयान् ज्योतिषां योंशुमानिव ॥ यत्रासौ यस्य भाति स्म
हिता रानाथवज्जगत् ॥ ३ ॥ यस्य प्रकृतयो वश्याइंद्रियाणी वचेतसः ॥ नयेन तस्य विद्येव शश्वभेते न मेदिनी ॥ ४ ॥ पुरी यस्य ज
नैः पूर्ण जिनागुणगणेरिव ॥ हया यस्य जवैर्युक्ताः सपक्षा इव मारुताः ॥ ५ ॥ भूमेरकुशपच्यत्वाद्दुर्भागिनिःशोषित -- ॥ यस्मिन्
राजनि जानीमो ज्याकृषिर्नैव विद्यते ॥ ६ ॥ प्रजाभूर्स्यर्थमेवास्य धृतिश्चाप कलत्रयोः ॥ संख्यो द्रुसंतो जानंति तद्धियहस्तल
क्षणं ॥ वेणीस्तोनो निशारात्रीरतिः कामनिर्तं विनि ॥ रोहितं यद्धि पुस्त्रीणामृजूशाकशरासनं ॥ ७ ॥ किंच ॥ यश्च सतिलकृत
याचित्रकामितसौंदर्यः ॥ सद्दलयश्च भूषिततया विपुलकटकरचितपुन्नागशोभान्वितः ॥ गौरांवरतया शुभ्रानंतश्री ४
विराजितः ॥ किंच ॥ माधवतया वैशाखेजितः ॥ अंबिकानंदनतया वैचित्रवीर्यः ॥ निर्जरतया वैमानिकाम्रितरूपः ॥ स

न्मालालंकृततया वैजयस्यकद्भूविरुचिरः॥ स सुरचोपि वैमुख्यस्थितियुक्तः॥ सर्वसहृदपि वैरोचितः॥ मैत्राधिकासक्तो
पि वैराधिकासक्तः॥ वैकुण्ठोप्याशुगसंप्रदायज्ञः॥ अपिच॥ यस्य पुरी अयोध्येव द्वारका॥ यत्र हि रामानुरक्ताः॥ उद्धवप्र
णयिनः अक्रूरकर्मानुकूलाः॥ सुमंत्रोल्लसिताः॥ सुयज्ञाभिरामाः॥ लसद्दशरथाः॥ सुमित्रोपेताः॥ निवासिजनाः
॥ यत्र च स्तननरुचिरो मेघ एव न स्त्रीजनः॥ मदनरुचिरः वासुदेव एव न गजसंघः॥ कदनमंजुर्भटवर्ग एव न कुंतलक
लापः॥ किंच॥ भवनभूषणानि केतकदलानीव कलत्राणि॥ अपिच॥ क्षपणन्मंजुलापिनः क्षपणमम जुलावीणा॥ कथं न
सा स्वर्गादतिरिच्यते॥ यतः यत्र स्वर्गे सदा पविघटितत्वं॥ महाकुलगिरिपक्षछेदके प्रभुता॥ कुमुदहितकारिण्याः करिण्याः
अनुपमाभिधानरमणीयता॥ यसंतर्नमाधवंवसमनसप्राहुः॥ सद्गमलकविस्पर्धस्पर्धिनं गुरुमाहुः॥ सदानाकयद्रीभां
वहति देवगणः॥ रुद्रानुभावमंगीचकाराग्निः॥ वैवस्वतं यमदेवमाहुः वरुणस्तु नदिप्रचेताः॥ अलीकदृशिशिवः॥ कु
बेरस्तु गुह्यकाभितप्रणयः॥ किं बहुना॥ स्वः पुरंदरं वहतीति लोकवादः॥ अलमतिविस्तरेण॥ यश्च सुरवरदः सुरचर

दः सकलः सकलीबलीवलीसततं ॥ ललितप्रमदो ललितप्रमदः सरसश्च सरसश्च ॥ ३ ॥ पादे स्पहि मालती कुवलयं
५ यस्योदरे राजते वक्षोलंकरणं तनोति कमला यासोपि कोशालये ॥ कुंदश्रीः कुमुदोल्लसत्त्रिभुवनद्वारोपशाल्यं सदा जीया
त्स स कमनोभिरामचरितः श्रीकृष्णकल्पद्रुमः ॥ २ ॥ यस्य च ॥ पंचधारातिभयंकरमपि सहस्रधारातिभयंकरमश्वरं हं
॥ अरुचेतत् ॥ सहि कदाचित् ॥ निरंतरसकलशुभयकुंठेतरमहिम्नि चैकुंठे वनितासकनचरमयारमयासह रममाणो
धरणितलशोभा दिदृक्षया तत्र तत्र पर्यटन्नेकाकी कस्मिंश्चित्प्रदेशे ॥ खर्जूरक्रकशासनशिलीमुखोद्भासितं ॥ म
न्तसारंग हरिचक्रिशोभितं ॥ अनेकभूदारुकुलसेव्यमानपादं ॥ महाराजमिवाशेषभूभृदुत्तंसं ॥ कंचनपर्वतदर
र्श ॥ स एव हि वरचक्षुःश्रवणनिर्जरकन्याविहारभूमेः ॥ विश्वाधिकांकांचनश्रियं वहतः ॥ धराधरस्यांतिं गतस्स
॥ गोरक्षकृते ॥ अगराजस्यापत्यं नागराजस्यांशावतारः ॥ शेषाचलो नाम ॥ यश्च ॥ गिरीशोपि चंद्रस्वरूपः ॥ तुंगभ ५
द्राकृतिरपि शतद्रुशोभितः ॥ अथ चैनमालोक्य तस्स चेतसि चिंता समजनि ॥ किमयं विंध्याभवेत् ॥ नहि नहि

९ सा हि करीरजाततिरस्कृतमयि मार्यं पुनः स्वपादैकदेशाश्रयवर्द्धितकरीरजातः॥ नापि मेरुः स च स्वराक्रीडं॥ नापि
महेंद्राद्रिः स हलीकरामाश्रयः॥ अथवासौ यमेव भवेत्॥ शेषमारुतविवादेन भूललप्रासः॥ दिव्यभोगिकुलप्रणयि
नः॥ कलधौतरूपस्य॥ रत्नसानोरपत्यं सर्पराजस्यांशावतारः॥ भगवान्भुजंगाद्रिः॥ भवतु यो वा को वा भुवगाद्य
तावत्पश्यामीति॥ ततश्च तया कृत्वा सानुगोप्येकाकीस्वपादोरुनितंबमध्यदेशोल्लसन्नाभिशोभां॥ स्फुरल्लितकर्ण
नेत्रां॥ शिखंडिमनोहरं ताचलीविराजितां॥ कुंतलसत्केतकस्रमां॥ पुन्नागस्पृहणीयापर्वतैकदेशारूढां॥ तत्र कांच
नवनदेवतांचापश्यत्॥ अथ तया च नदेवतया देवायमद्भुतनिशान्तं पर्वतेंद्रः॥ यतोस्य मनोजवसत्यं॥ तथा हि॥ अत्रेदं नं
दनं वनं॥ यत्र समंदारामं दमनुभवति जनः॥ प्राप्नोति च संतानस्फुरं॥ महाकल्पलतांगीकरणवृद्धस्पृहश्च॥ लसद्विपारि
जातं च हरिचंदनं पश्य॥ किंच॥ सदा खंडलसद्विचारश्चलसति सदामरालीसंचारश्च राजते॥ उल्लितापसरसां गणश्च
शोभते॥ अपि च कदाचिदप्यनुरागरंजितांबरः॥ मस्करी दृभासिनभूषितः॥ परिगतमुनिगणः॥ निकरशोभमानक

रिरः॥निरूढाशावकाशः॥अनुकरोतिसंध्यासिनः॥क्वचित्सनारदः॥पर्वतत्वंसफलयति॥क्वचित्कौशिकमदनार्कसोमशि
६ खिवरुणवासतयास्वर्गद्रिवोपलक्ष्यते॥किंचिद्विहस्यदेवेतःपश्य॥अत्रहरिपतिर्गजंविदारयति॥शरभःकेसरिणंबाधते॥क्व
चित्त्रासितलक्ष्मणः॥रामानलंभक्षयति॥नीलोगवयश्चोन्मूलितरंभःपनसमपिभुंकुमिछति॥अनंतशाखोल्लसितागमश्री
र्व्यंकुब्जाराधितपाददेशः॥नानाद्विजालापमनोहरोयमाचार्यलीलांविवृणोतिशैलः॥१॥इंद्राणीरुचिरतराशूरोभिरा पत
मोज्ञातेरावतवरकुंभरम्यलक्ष्मीः॥सोयंनिर्जरवनिताविहारभूमिःशैलेशःप्रथयतिपाकशासनत्वं॥२॥किंच॥क्वचि
तमिलिंदावहलमरंदापरिमलपुंजाकलितकरंजा॥इहनृपमल्लीव्रततिमतल्लीनिविडितपल्लीकुसुममविचित्रा॥३॥साश्च
र्यमितिउन्नततोदेहिदृष्टिं॥मधुकरावलंबांकुसुमैनेवबन्धांकुसुमपर्सनात्क्रीडितंभवेत्॥यतोयंपर्वतैकदेशः॥हीनवकःनपहं
सः॥मृदितम्रगालः॥उत्सन्नवापोदग्धभूमिरुहः॥त्रासितगजमत्स्यः॥दलन्मल्लिकाजालनिर्यन्निर्यन्मरंदद्रवासारस ६
तालिगीतं॥समाकर्णयद्भिःकुरंगैर्दिपारिविलोक्यापिनोभूद्भुजंप्रयातं॥३॥इतःपुरस्ताद्धारस्समरइवधनंजयोल्लासोह

श्यते ॥ तथा हि ॥ विपक्षीभूय यत्र शकुनिर्नश्यति ॥ द्रोणोऽपि मर्दितपक्षः ॥ भीष्मोऽयमुलूकोऽपि ग्रस्तः ॥ अत्रान्यत्र पलायितं शल्येन ॥ कर्णो
ऽपि दग्धः ॥ एकाकिना धार्त्तराष्ट्रेणोत्पतितं ॥ अत्रान्यत्र शरासनानां भंगः ॥ त्रिलीमुखाश्चात्र लक्षाः संचरंति ॥ सर्व एते भूपृष्ठं खेदयं
ति ॥ क्रीडत्कीरां नीलतमालां वनलक्ष्मीं त्राकाशमारोहसानुनिजाता गजवृंदेः ॥ दृष्ट्वा कांतां विस्तृतपक्षो घनबुध्या नृत्यति पक्षीम
न्मयूराभिध एषः ॥ ३ ॥ किं बहुना कालवृन्तिलको द्यासीरं भारम्यश्यरूपवत् ॥ नेत्रवत्कमलानंदी कांतानां पन्नगाचलः ॥ २ ॥ क
चिन्नूतालोऽधिकसुंदरश्रीः क्वचिन्नकुंभोन्नतचारुलक्ष्मीः ॥ क्वचिच्च पीनोन्नकरीरसंपत्खे पान्थलोयं कुचवन्मृगाक्ष्याः ॥ ३ ॥
इति सादरमुपदिश्यमानान्निवस्तून्यवेक्षमाणः ॥ क्वचिद्देशे ॥ अगस्त्यभयाद्विलीनमिव सागरं ॥ सिंधुनिर्माणमभ्यस्यतो वि
श्वसृष्टुरुच्चावलीव हरिणकल्पितं ॥ अभिनवसमुद्रनिर्माणसमये इव विधेः पुराणानेकपारावारप्रक्षेपरक्षानं विश्वकर्मविनि
र्मितसुजनहृदयनिर्मलानेकस्फटिकसोपानावलीप्रतिबिंबितसुरभिलमरंदधाराकलितललितबिसकुसुमसौरभ्यलुब्धम
धुरमधुकरनिकरमंजुगुंजितसमाकर्णनविवशांतरंगकुरंगशावकमारणे च निपतद्द्विफलीभवदुड्डीनसहस्रमंदाक्ष

क्रुद्धितमत्तशार्दूलं॥जलार्द्रविशदवसनांतरितप्रस्फुटोपलक्ष्यमाणपीनोच्चकुचकलशासंजातमत्तमातंगकुंभकगलभ्रम
७ जनितविदारणस्पृहागतकंठीरवकिशोरकभयार्द्दमज्जद्दनदेवतानिकरं॥देवार्चनकुसुमापचयासक्तबाल्यावधिवृद्धब्रह्म
चर्यव्रतदूरीकृतमदनतंत्राभ्यासमुनिकुमारकनखांकुरक्षतजनितसीत्कारानुमीयमानजलविहारपरवशजलमा
नुषीजनवदनपद्मभेदं॥तटनिकटावटस्थलीनिलीनजृंभमाणपुंभावुलीकाविवशाविर्धोधरवररमणीमणी
मस्तृणमणितश्रवणजनितकपोतपोतकंठारवभ्रमभ्राम्यच्छोणेयशातसंकुलं॥वराहवनितादनगादांक
पालीदोहदप्रफुल्लबालकुरबकवनीपरिगततटैकदेशं॥कामिनमिवोत्कलिकासहस्रं॥अर्जुनमिवसिंधु
राजपरिपंथिनं॥ललनाहस्तमिवलसदूर्मिकाचक्रं॥उच्चैःश्रवसमिवशुभावर्तरूपं॥साकेतदेशमिवोर्मिला
स्पदर्शनमुदितलक्ष्मणं॥राजाभिषेककालमिवपुंडरीकच्छायानिषण्णकलहंसं॥कालियनागमिवकृष्णवेणी ७
समं॥कलशपारावारमिवजलैकदेशस्फुरत्सचक्रिणं॥जनितपद्मं च॥ दृष्टमातंगकुलविहारमपिशुद्ध

सपंकजातमुद्भिन्नपंकजातं॥ जडाशयमपि नवरसोल्लसितं॥ स्वामिपुष्करिणीतिविश्वविख्यातं॥ कमपि का-
सारमपश्यत्॥ अथ तदवलोकनाद्विगतपरिभ्रमणायासः॥ क्षणविश्रम्य हंस इव केवलं क्षीरमयमाहार-
मुपकल्प्य माधव इव सहृतागममभिनंदन्॥ ततीरएव नक्षत्रगणस्येव सवृद्धमूलस्य॥ शिवचंद्रस्येव सदा-
बालस्य॥ भागवंतस्येव विलसदनेकस्कंधस्य॥ स्कंदस्येव सफलजन्मनः॥ गरुडस्येव सुपर्णस्य॥ चिंचा-
तरोरधःप्रदेशे॥ पातालगतागतमार्गमिव वृक्षस्कंधरानाभिमिव किमपि वल्मीकमलोकयदचिंतयच्चईदम य
स्माकमावासस्थली भवेत्॥ यतो निकट एवेयं पुष्करिणी घनरसमयी वनितेव सुखयति सफलितस्थापाच
अयं वृक्षोऽपि कुटुंबीव सार्थकितसकलरुतस्तोषयति द्विजाश्रयश्च॥ इयं कल्याणी गगनगंगानिवसत्यविदूरे
सरस्वतीवानुकूलितकमला॥ धराभियोग इवात्र॥ एते पक्षिणोऽपि ऋषिगणा इव पुराणागमप्रणयिनः स्वेदम-
पंनयंति सकलकलाश्च॥ एष भगवान् क्रोडरूपी हरिरत्रैव निवसति॥ नूनमयं कलितधराधररुचिरे नाम

हिः क्षणमपि न विमुंचति॥ इत्येवमात्मोच्छ्वासमकरोत्॥ ततश्च गतेषु केषुचिद्दिवसेषु॥ कदाचिद्रूमल्लूर्भि
८ धराग्निर्गत्य कश्चिद्वनोद्देशो यास्यन्॥ क्रोडजातितया नारायणावतारतयाच॥ भूदारं॥ जंगममिव रजताद्रिं
मूर्तिमंतमिव रौद्ररसं॥ जनकमिव रोषाच्चलस्य॥ घोरघुष्पद्धुरद्धकसपत्नेन कदारवेण हर्षंतमिव पुष्करा
वर्तं॥ स्मरंतमिवाद्यापि हिरण्याक्षयुद्धसंरंभस्य भगवंतं कुहनावराहमद्राक्षीत्॥ तदनु अनिमिषलोचनलो
भनीयश्रीः॥ लसत्क्रोडाकृतिः॥ गौरपयोधरराजमानदिव्यकांतिः॥ अचलानंदहेतुः॥ अयं जगत्त्रपुनर्नासा
विवरालुब्धजन्मा॥ स्तब्धरोमा॥ इयं देवी धराच॥ भवतु॥ दृष्ट्वा दृष्टिमार्गमगमदेतन्निधुवनं तदेतत्क्षणाम
विषयीकरोमि॥ इयं सरलतामङ्गुणानां॥ सेयमम्लानतापुष्पाणां॥ अविकृतिः क्षीरस्य॥ मणेरकाठिण्यं॥ नि
धुवनस्यानवसानं॥ लक्ष्म्याः अचांचल्यं॥ विदुषाममात्सर्यं॥ तपसो निष्कामता॥ मेनाः निर्व्याजता॥ स्त्रीणां यो ८
ग्यसमागमः॥ सुकवेः श्लेषकाव्यरचनावैदग्ध्यं॥ सकलजनश्लाघनीया भवतीति निश्चित्य॥ यावत्तथा कर्तुमि

छलितावद्दूराहृदेवोपिदूरान्निरीक्ष्य॥हंहोपुरतएवश्रीनिवासइवलक्ष्यते॥अयेधरस्सुधानिर्जितनवसुधे
वसुधेत्वमपिविचारय॥तचकुचाभोगेनैवचकरूद्येनकरेण॥चंद्राचलसौंदर्यहरेणमुखेन॥सरलतामनोज्ञेन
चरितेन॥मदालसितेनलोचनयुगलेनसर्वभूभृद्दर्पहारकेणप्रतापेन॥राजमानोराजमानहारिवदनेवदनेतावा
यंश्रियोनवेत्तिस्वभुजाचालनं॥कचधिकृतगोत्रयागोत्रयासहसर्पत्वपन्॥फुल्लपंकजनयनः॥द्रुतमागत्यप
दयोर्नमतंस्वेनसमर्तं॥वत्सकिंमतल्कभगवान्॥क्वायंपन्नगाद्रिः॥क्वागमनक्रमः॥क्वदर्शनं॥अयंपरिपाकःप्रा
चीनपुण्यस्य॥इदंफलंतपस्तरोः॥इयंसूचनाभाविकल्याणप्राप्तेः॥सर्वथानमोस्तुतेभगवेगते॥अतर्कितघट
नापटवे॥भागधेयायेतिव्यवहरन्॥हरन्निवमानसं॥ध्यानसंगतइवकिंचिल्लिखिता॥वीरलक्ष्मीनसंवीक्षिताधि रन
तहिरण्याक्षगदाघातकिणांकेवक्षमतीकठिनतरकुचयुगलसंघर्षमसृणितेभुजांतरेक्षणंकृत्वावत्सहृष्या
तादृशमहावीरकर्दवुकालरात्रिकल्यात्॥भारतसमराद्वत्सायाइंदिरादेव्याःसौभाग्यादेवोवरितंजनामि॥

भवद्भिता वत्स कथयैतत्कश्चित्कुशली यादवेषु कौरवेषु च स्वराजन्यमार्गप्रवृत्तेषु ॥ अथ ककुद्मि रथानरणि रुग्रसेनः ध
१ तराष्ट्रश्च ॥ देवकीनाशस्पृहा स्थानं कंसो युधिष्ठिरश्च ॥ स्वबलं गजप्रणयी अनिरुद्धः कर्णश्च ॥ तोषितसांबः प्रद्युम्नः
गांडीवधन्वा च ॥ उल्लसदनिरुद्धकामः वल्लभद्रः दुर्योधनश्च ॥ श्रवणतोषितकर्ण उद्धवः शकुनिश्च ॥ सदानपगत
द स्वस्रीतिः कृतवर्मा भीमसेनश्च ॥ अयमेभूरयेगुण राहुश्रीः श्रीनिवासस्त्वदीक्षणात् ॥ बहुनार्द्धिल्ल दाश्वेषे वन्या क्रो
उत्स्थितिश्च मे ॥१॥ इति वदन्तृप ॥ क्षमवानित्यादि पूर्वोक्ति मे वत्स व्यतारे चालितमौलिना सा ग्रस्तापि तां गुलीकं
मे आषेउयन्ते नापि कश्चिन्मौनमुद्रया कश्चिदंतर्व्यथापि शनशुष्कहासेन कश्चित्कंदरवेणापि न स्ववधवजेस्विवत्त
व्याख्यापयित्रा लक्ष्मीनेत्रा सह कस्मिंश्चित्प्रदेशे क्षणमौ सांचक्रे ॥ अथ श्रीनिवासोऽपि प्रेमार्द्रया विनयबहुलया
तद्वाचाभिनंदित ॥ भगवन्मायादंष्ट्रिन् ॥ सरसा विशारदीकृतसारगुणा तनुश्च वाणी च ॥ नानार्थियप्रभवति क १
स्य न दृष्टाश्रुतावाते ॥३॥ किंच ॥ देयात्र कंचित्कालं वस्तुमिच्छामि ॥ तत् भवतो भूमिकामयेदस्य कथयत् ॥ तच्छ्रुत्वा

किमयं प्रभोः वराहदेवस्य महिषीं विश्वंभरादेवीं स्वीकर्तुमिच्छतीति ॥ किं निकोपशोणिते क्षणे पोत्रिकदंबे विलज्ज
मानायां धरादेव्यां वराहदेवेऽपि दर्शं दर्शं दिवीवदनं दरदर्शितमंदहासे ॥ श्रीनिवासमनमनीषितमप्येतन्न केवलमेका
मेव धात्रीं किं त्विमां वकुलमालाभिधां धात्रीं च स्वीकुरु कुरु कुलभूषणमिति नूनं आदौ भक्तैर्महद्भिर्नादिमानः कार्यः ॥ यत्त्वैतदपि
जानामि नानयोरंतरमिति ॥ तथापि कालः कलिरागतः ॥ त्वमपि स्तोकेजलेन मज्जसि ॥ तदपि ज्ञातं पूर्वमेव ॥ यत्तस्मा
त्स्येवामनेन्याप्यवतारे स्वल्पं स्थानं प्राप्याक्रांतवानसि सकलमपि भुवनस्थलं ॥ नो दूषणं मर्मपरेषां ॥ अथवा किं नः का
र्यं जिरटानां ॥ तथापि मर्यादाऽपि वरमिति वदंति ॥ यदा ज्ञापयं स्वार्थवरणादिति दर्शितविनये चास्कंदे वे अतिक्रामति प
टिकाहृदये विपन्नमप्यमारूढे तमः कुलाच्चित्रभानौ चित्रभानौ ॥ जाताकस्मिकमेघराववमतिभिः संभावितः केकिभिर्नि
र्धांतभ्रमगाढलग्नवनितैरानंदितः किन्नरैः ॥ श्रीमत्स्वामिगशैलराजवसतेः क्रोडस्य लक्ष्मीपतेर्नादब्रह्ममयो लला
सन्नितरां मध्याह्नभेरीरवः ॥ १ ॥ ततश्च यथास्थानं स वकुलमालाधरां स्वीकृत्य प्राप्तः ॥ अथ विश्वंभरया पृष्टत ह

ततो वराहः कथयामास॥ शृणु देवि सरसे रसे सावधानं॥ स्पर्शनानंदभाक्॥ अतुलराजसंपद्धरः॥ भूनरकरप्रसारमहि
१० तः॥ अखंडचक्रश्रियं दधानः॥ तत्र कुत्राभोगइयत्स्य वसुचोलमंडलं॥ चोलो नाम महीपतिः॥ यस्मिन्नखिलसति लोचन
लोभनीयरम्याकृतौ॥ सन्मार्गपरिगते सुवृत्ते॥ अत्युन्नतधर्मशालिनि॥ तत्र कुचमंडलइव राजनि॥ अहमिवानिमिषश्रि
यं दधानः॥ सात्त्विकभावमापन्नः॥ स कामः सकलोपि लोकः॥ एवं स्थिते॥ कदाचित्॥ कापिलसशृंग॥ रोचिताकारा॥ सु
रभिसमनोहारिणी॥ गोपालबालिका॥ स्वसमानां कामपि गामानीय विक्रीतवन्ती॥ स राजा तां रोहिणीं सत्यपि महिषी
वर्गे पुत्रार्थमङ्गीकृपत्॥ सा च गोश्चिरंतनेन गोपेन यात्यमानाप्यरक्षन्तं भूमृच्चक्रवर्तिकुमारं शोषाच लमाश्रियपां
स्फलेवाक्षीराभवनमायातिस्म॥ अन्यदा तु॥ राजदंडभीत्या च स्मीके क्षरत्क्षीरामाराद्विलोक्यतां धेनुं॥ परशुनाजामद
ग्न्य इव क्षत्रियलतिमखंडयत्स गोपालः॥ सापि कुहना धेनुर्योगिराजिरिव कालजयं तं कुठारप्रहारं यावद्विफलयति॥ १०
तावदेव कल्याणि किं कथयामि॥ वत्सवास्कदेवस्योदुंबरक्षीराकर्कापर्सिगवेषणद्वारसंवृता॥ नरप्याकुर्णय॥ यस्स

रक्ताद्भुतमिति॥ ततश्चतयुगेयमिवतालप्रमाणीज्वलंतरक्तंपश्यतोगोपस्यसावस्थाजाता॥ यामुचुकुंदस्यापभंगकारिणो
यवनस्य॥ अथवासरससाहित्यनिंदकस्यदुष्कवेः॥ अथस्तावृत्तांतश्चोलआगत्यालोचयामास॥ अहोकोयमद्भुतद
र्शनिः॥ एकप्रतीकोपिसार्वभौमइवदृश्यते॥ कस्योपिपुन्नागइवराजते॥ सुग्रीवोपिबलाहकस्यानुकरोति॥ नीलोपि
नलस्कंदरः॥ तिष्ठतुतत्कोयमितिजानामि॥ किमयंप्रतापनिधिःसप्तार्चिः॥ नत्वयमकृशांनुभावंधत्ते॥ स्निग्धस्वा
यःसप्ताश्चोभवेत्॥ अहहम्निशोत्वसदंवरपरिष्कृतोयं॥ भवतुयोवाकोवाकथमीदृशस्यैतादृशावस्था॥ किमितिसंभा १
षयामि॥ यदितमेवपृच्छामि॥ नायंप्रज्ञावतांपंथाः॥ अथवाअनालोकितकेनयथागतंगच्छामि॥ तदितराकानि
स्त्रिशता॥ अथवामदीयगोक्षीरमन्यायेनपिबतस्तवोचितमेवजातमितिभणामि॥ तदेपीथीपिशाचस्यगृहानयन
प्रकारः॥ इत्येवंविविधप्रकारमालोच्यकथंकथमपिमधुराधिपोयमितिज्ञात्वानिश्चित्यप्राप्तकालंप्रतिक्रियेयमि
ति॥ यावदंजुलिबंधणंतुमिच्छतितावदेवतंदृष्ट्वादेवोपिप्रकोपस्फुरदधरविनिर्गच्छद्रुक्षाक्षराणिश्रावयांचकार॥

रेरे चालेंद्रसाधकरे साध्यतुश्चितं भवता नायं तवापराधः पापीयान् श्रीमदस्त्वामुत्तरलयति ॥ प्रायस्त्वद्विधः बहवो महताम
३३ दान्धानां स्वानुरूपं फलमापुः ॥ तथाहि ॥ निमिमदनयो विदेहभावः ॥ चित्रकेतोर्नहुषस्य चाहित्वं ॥ जयनलकूबरादेः प्रस्था
शित्वं ॥ त्रिशंकोरिन्द्रद्युम्नस्य च मातंगता ॥ अतस्त्वमप्येवं भवेति ॥ तच्छ्रुत्वा स भूभृत्तद्वाग्वज्रेण ताडितो निःसंज्ञो निपपात ॥
दैविवलभ्य तुष्टीकृतानंतेऽनंते ॥ चित्रमेतत् ॥ कुठाराहतिरेकस्य गोपस्यान्यस्य पंचता ॥ पश्य पश्य वरारोहे तदन्यस्य पि
शाचता ॥ १ ॥ चक्रिणा श्रीधरेण यं कलंकीकरस्थानवासिना ॥ तेन चोलो नरेंद्रोपि क्षणादुद्वेजितः प्रिये ॥ २ ॥ अथ तस्मिन्मो
हमापन्ने भर्ता जीवदानेनापि सत्कार्य इति जलसेकादिना कृते तत्प्रबोधप्रयत्ने कस्मिंश्चिन्मंत्रिणि देवप्रकृत्या कयाधुत्तन
योयं नृसिंहेन त्वया दंड्य इति चित्रसमुद्रे दरभज्जनं चेतसः ॥ हा हा शक्तिश्चंद्रिकायामपि दृष्टा भवेत् ॥ कश्चिन्नपि हृष्यं
गवीनामनिसचेलांचलप्रसारं प्रणमति श्रीनिवासे पिमंदीभवत्कोपावेशे ॥ सकक्षास्फालनं नृत्यगतिगगनतलावलंवि ३३
निकलहदर्शनिनिर्मिद्रे मुनींद्रे ॥ अयमस्याभिनवपिशाचस्य चोलदेवस्य वास्तार्थं कृतमिति प्राकृशिताक्रंदद्भुतकुर्दुव

कंजीर्णशाल्मलीतरेर्निर्वासयति चेतालभत्यगणे॥राज्ञा चोलोपि कथमप्युद्दुः सांजलिर्बंधं वाचमुवाच॥अंबाविमुखो भीष्म
श्चिरजीव्यप्रमदकः प्रजारहितः पार्थं नासीत्किं ते करुणायाः किं तथाविधो नाहं॥१॥अथ वा किं प्रार्थनया॥महतां शापेन जग
त्यस्मिन्को वा न षः इंद्रकम्नस्य उत्पन्नागतं॥नलकूवरस्यार्जुनत्वं॥नहुषस्य चक्रित्वमिव ममापि देवस्य शापः काममुत्पत्तिं नये
दिति॥ततश्च श्रीनिवासोपि श्लेषकाव्यवंधइव क्षणं कठिनस्वभावः॥द्राक्षामधुरं मधुराधिपो वाचमुच्चारयांचकार॥भोभो
महाराजन्नोलेद्र॥रोषाधीनचेतसा रुथाशास्तोसि॥धिग्धिक्क्रोधाधीनचेतसं नरं॥वश्यपन्नगकश्च न क्रोधनः पुरस्कृतश्चय
एव भवति॥अस्त्वेतत्किंचित्कालं सफलितमहत्त्वमेनो भवतु॥अचिरादेवैतस्मान्मोक्षो मोक्षश्च भविष्यति॥ततः पर्यदृतंत
द्रवतीजानार्ये वेरयभिधाय स्वोचितकार्यायतदत्तहस्तावलंबः अन्निगिरोदतिष्ठत्॥इतश्च श्रीनिवासोपि वनादागत्य स
हबकुलमालया॥अहोनिष्कारणा मैत्री॥निर्व्याजा प्रीतिः॥लोकोत्तरं सौजन्यं॥निरपेक्ष उपकारकमइत्यादि चराहग
तालापभूयिष्ठम्वहरन्नेव ललितकमलशोभे पर्वतेंद्रस्य पादे गमयति रुतसमितिर्वत्सराणां शतानि॥नरमृगपतिसुरे

स्तादृशे वेंकटेशः कश्चिद्विगतान्यव्यापृतिः श्रीनिवासः ॥१॥ इति श्रीमच्छ्रीनिवासविलासे वेंकटेशकृतो प्रथमउच्छ्वासः
१२ ॥१॥ ॥अथ कदाचित्कश्चित् स्फुतमालालोकनजातानंदः ॥ कश्चित्कुछानेलससस्थलकुन्वतरुण्याहितदृष्टिः ॥ कश्चिन्
मातुलजातास्पृहः ॥ कश्चित्स्फुतालसच्छ्रीतिः ॥ कश्चिन्माग्नितनापसगणः ॥ भवनइववनेपि विहरन् ॥ श्री श्रीनिवासः ॥ कस्मिं
श्चिद्देशे अतिधवलशरीरकांति ॥ अनिलवेगविप्रकीर्णकपिशजटाकलापं ॥ किंजल्कपुंजोद्भासितमिवसितांभोजवनकां
तिसमूहं ॥ कृष्णाजिनावगुंठितकलेवरं ॥ प्रलंबवधमुदितमुरांतकालिंगितमिवरेवतीजानिं ॥ कृतहरिचंदनांगरागं ॥ गंगाज
लस्नापितमिवशिवशिरःशेखरचंद्रकिशोरं ॥ स्फुतारोद्भासमानयादृष्ट्याकान्त्यान्च ॥ महत्याचीर्णयातपस्ययान्च ॥ राजमानं ॥
किंच वसंतमिवस्फुरभिग्रीष्ममिवमहातपःस्फुरितभास्करं ॥ वर्षावासरमिवनभस्यागमनं कलयंतं ॥ शरत्समयमिवानुभूत
विधप्रसादं ॥ हेमंतमिवसदाहिमसदाहिमहितं ॥ शशिरमिवपुरस्कृतमाधवं ॥ इत्यनुभूतसर्वर्तुकालोचितचरित्रमप्यज्ञातक्र १२
तुकालोचितचरित्रं ॥ पांडुमप्यर्जुनं ॥ असभूस्पृहणीयमपिनिष्कामं ॥ पर्वतकन्तमप्यनाश्रितभूभृतं ॥ क्षमावासमप्यंबर

चरंअपापमविनारदाभिधानं ॥ कंचनतपोनिधिनयनातिथीचकार ॥ अचिंतयच्च ॥ नरागमानसेधनेपक्षपातीचनाभवत् ॥
हंसोयंकश्चिदपरोघनसाररुचिर्यतः ॥३॥ ततःकिंचिद्विहस्य ॥ यथाविधिसंपूज्यप्राह ॥ स्वायंभुव ॥ कलहोस्यत्तिनारदकसूत्रधार
॥ कुतोभवानिति ॥ सोप्यवदत् ॥ दक्षिणपाणिमुत्रमय्य ॥ सूर्यालोकेनिष्प्रभोयंचंद्रोकोमिंदनंदनः ॥ जिह्वांकरालीवह्निवह्निः
केनोपमीयसे ॥२॥ अस्त्येतद्भवद्दर्शनाकांक्षयावैकुंठलोकमगमं ॥ यत्रच ॥ शोभमानमुक्तावलयः ॥ राजमानातनुभाः ॥ सर
ससरसः ॥ असदृशाःभूभागाः वनिताजनश्च ॥ यत्रच ॥ कुमुदरनरद्वारपालः ॥ सद्विषःपर्यंकरूपश्शेषः ॥ कलिनमहापदोदे
वगणःनजनाः ॥ गत्वाच ॥ अहोदेवाद्योग्ययोरेवसकललोकोत्तरयोःस्पृहणीयजयविजययोः ॥ भासमानवलप्रबलयोः
॥ विदुरप्राप्ययोः ॥ वैकुंठाभिधानयोस्तवलुलोकस्यचेतिद्वयोःसंयोगःसंवृत्तइतिसानंदस्तत्राश्रुणवंभवान्भूलोकंगतवा
निति तत्श्चाहमन्विष्येतस्ततःआनंदकाननंगतोस्मि ॥ यत्रच ॥ सदापापविदुरापासान्द्रांभाषीनलक्षणा ॥ प्रोदाऽप्याख्यात
मौग्ध्यासाचित्रचर्यातरंगिणी ॥३॥ अपिच ॥ करेऽहिचक्रंकलयंत्छुपालिंगितकंधरः ॥ विनायकप्रियःशंभुर्माधवश्चवि

राजते॥५॥तत्राप्यदृष्टा॥मिलितोभयवाहिनीभरसंमर्द्दनर्तनलसत्कबंधेप्रयागेकुरुक्षेत्रेच॥हरिपदांकितेगयाक्षे
१२ त्रेहिमवद्गिरिखरकदंबेच॥विफलितप्रयासः॥किंवलंद्विजातिस्कलभाद्दक्षिणाशांलक्षीकृत्यप्रचरोपशोभिताम
भिविप्रवरोपशोभितांगोदांप्राप्य॥नमाभिमानदांगोदांनयनायनतांगतां॥नमद्भामदूनतांगीतांनवपावनभां
शुभां॥१॥इतिपद्मबंधेनस्कत्वाच॥ततःकेनचिद्दिवसेनगमनकमरिकृतपांडुरंगक्षेत्रस्तत्रभवदीयांमूर्तिं॥नतव
सलराजीवनेत्रमामवयादव॥नवजीवनदारावरादानवजीवन॥१॥इतिछत्रबंधेनस्कत्वा॥अथासन्नप्रसव
धेनुमिवोभयतोमकरंदीकृतस्मरेणीमुदुपेनात्रिदिवतीर्थ्याऋणंपितॄणांतेनैचक्रमेण॥अनेकसुरभिमहिष्यादिकैः
षितान्ग्रामान्कृष्णाभिवोद्दीश्य॥उडुपर्वंशवलंबकदाशाहोर्तारिचान्नदीवगान्पांडवानिवावगाह्य॥मक
रापुरमिवअंधककुलारिशरणं॥धर्मशालाकदंबमभिनेद्य॥करवीरपुरंगतवानस्मि॥सांबलुंमरदनस्पर्शांक १२
ररिपोःक्षीराब्धिकन्यागृहप्राङ्गरम्यंकमलस्पतामरसग्विरव्यातिगतस्यांजसा॥भोवैकुंठसभार्यताविभवतो

जातायया सांबुजहृद्दृश्रीप्रतिमद्दुच्चारुनयना श्रीर्यत्र गोत्ररत्नी ॥१॥ तस्माच्च निर्गत्यानेकपारिजातोद्भासितानि
गिरिकूटान्यतिक्रम्य ॥ उद्यानानि च पश्यन् अनेककासारसंपदः धर्मशालाः अभिनंद्यकिरातगृहांश्चासेवमानः ॥
॥ अनेकप्रपापालिपरिगताः पानीयशालाः संपूज्य दुर्जनततीश्च मनसा निंदन् ॥ अव्याजरमणीयाः पल्लीरपह
सन् वनिताश्च परिहरन् ॥ रामसेतुमगमं ॥ तत्र च ॥ ऋक्षाधिराजोद्भवया कालिंद्यान्नीत्यासह ॥ क्रीडन्नृसंधर्मयाह
छोद्धरकार्यां भयान्वित ॥१॥ तरंगहस्तैर्मकरीः करापगा मुखे पर्यंतप्रसमीक्ष्य वारिधिः ॥ कायान्नदीत्सोत्कलिकानन्या
सयद्धभुवनारीजनतापितीरगा ॥२॥ अथ च ॥ सीताचक्षुर्भद्रानंदद्रमर्छिंभिरीक्ष्य सेतुं च ॥ तद्विरहदहनमपि मे सकरिव
तमिवासीत्तदनु खलु चेतः ॥३॥ तत्र तु कस्यापि पांथस्य वचसा ज्ञातं भयानपन्नगाच्छलेन्निवसतीति ॥ ततश्च ॥ जा
तानंदः इत एवाभिगच्छन्नध्वे मार्गकामपीत्यधोक्तेएव किंचिद्दौरैश्चितश्रुकरुलं ॥ इषत्तरलितमस्तकं ॥ साभिदृश्य
ग्ररसनं ॥ सपर्वतमुखावलोकनसंजाततस्मितं ॥ प्रमादमुद्रामभिनीय ॥ देवविषयविरसाप्यस्मांश्च तदनिर्भवछे

मग्नाकुलीभवति॥ अस्त्वेतत्प्रकृतमनुसरामि॥ देवस्य चरणयुगलमर्श्यं यद्दर्थेयं प्रयास इति॥ एवमाभाष्यालंखि
१४ तमौनेतस्मिन्नुत्खारितकौतुके नारदे॥ देवोऽपि देवर्षेः कामपीत्थं दृष्टिकस्य संवृत्तिरियं भंगीसंगीतभर्गस्विवज्ञकुरंगीहृ
दयस्य लुब्धकबाणवेधः॥ किंच॥ भवद्विदितार्थस्य ममापि वेदनं साधर्मिकस्य पात्रादानप्रक्रिया॥ कृतार्ताते भैष्मीह
रणकाली नानिर्व्याजकृपाभणमुनिकुलोत्तंस॥ अनारंभो मनुष्याणां प्रथमं बुद्धिलक्षणं॥ आरब्धस्यांतगामित्वं द्विती
यं बुद्धिलक्षणमिति॥ नश्रुतं भवता॥ कुरु कोमलमनः॥ माभवतु शिरीषकुसुममपि कठिनमिति विधिविधातुनय-
कोविदः॥ कथंकथमपि॥ तद्दृत्तां तच्छेषकथनी न्करवं च के॥ सोऽपि सफलप्रायो मे मनोरथरसालद्रुम इति निश्चित्या
ह॥ देवश्रूयतां सावधानमनाः चारुण्याश्वेताविलासदवानंतमार्गावलंबिमद्रोहच्छविकौमुदीश्रमागतश्रमदूलच
कीरनिकरपक्षसमीरतरंगितवीणागुणक्वणनसमाकर्णनैकाग्रमनसि मय्यागच्छति॥ किंचिन्निकर एवसंजाते १५
स्मिन्पर्वते पर्वतः सर्वतः संचारितचक्षुरिक्षुरसासारमधुरां मधुराधिपवाचमवोचत्॥ आर्यैतः पश्यतु भवा

नृ॥ पदरत्नलसच्चक्रः राजज्ञलयः॥ आसीत्नवनमालः दिव्यस्मारसनालीलसत्कमलोद्भासितः॥ गरुत्मत्पक्षिसे
वितः॥ सदाशेषभोगिप्रियः॥ इंदीवरश्यामलकांतिः॥ अयमयमग्रतएवेत्यहंस्फुरएवजंभारंमेणाकुलीकृतोयंतद
न्वहमपिनैदेवंभगवान्श्रीनिवासएवभवेदित्यालोच्यो ह्याघनयनेक्षकसाध्यातारचंद्रजयजीवेत्याशिषाभिनंद्यगृह्
णपारितोषिकंप्रियमावेदयस्वीतिकटिकल्पितं॥ गोदावरीस्नानसमयत्तीरविस्मृतपटीभवत्कुंकुमसाराजिनबंधन
पटस्सर्वंतद्गृह्याकेवलमाकाशएवसमर्प्यविस्मृतदेहभावस्त्वमिवराधाकुचकलशादर्शनेनावस्थितः ततः तेना
पिकथमयमकस्माद्भूताविष्टइवचेष्टतइतिशंकितमनसा किंचिदपसृत्यविस्मयोज्जृंभमाणतारंवीक्ष्यमाणः यावत्पु
रतः पश्यामि तावत्कमपिकासारमपश्यं॥ नभवहं॥ सच नाम्नापद्मसरइति॥ देवेनाप्योषध्यगवेषणकृतपर्यटने
नदृष्टएवस्यात्॥ यस्त॥ अमृतांधसइवामानवाः॥ अस्त्वेतदथश्लेषवादुर्व्यसनेनानेनवंचितोहमितिनिश्चि
त्यतस्यसरश्चक्रवर्तिनश्चक्रवर्तिनइवजंभाणसहस्रपत्रस्य॥ कंठशोभमानकनकमालस्य॥ पुटभेदशोभा

बृहस्पतेरन्तिके क्षणमतिष्ठ॥ततः परं यद्वृत्तं तदस्य छात्रस्य कलालापस्य कलत्र कलकंठी नाम किंनरी वल्लीरु
१५ रुक्ता विरराम॥अथ तदाज्ञया हंसा यथार्थाभिधाना कलकंठी॥अत्रांतरे देवकुतोपि॥पार्वतीशरीरमिव चंद्राभरण
भूषितं॥मेरुशृंगमिव नक्षत्रमालापरिगतकंठं॥विंध्याटवीस्थानमिव मृगराजोत्सन्नमध्यदेशाशोभाचलस्वरूप
मिव स्फुरद्राजीवपादं॥नाटकमिव मनोज्ञाकं॥मनुकुलमिव लसद्गंभीरनाभि॥रहुगणचित्तमिव कलितभरतागम
प्रक्रियं॥ऋषिकदंबमिव सत्संगीतज्ञानं॥नक्षत्रवृंदमिव चंद्रमुखं॥माधवद्विजमानसमिव कुंतलोल्लासितं॥यौ
चतमाविरासीत्॥तत्रत्तद्भिताकृदवेषु॥चंद्रमूर्तिमिव सन्न्यान्वां॥स्फुहस्तश्रवर्णा॥चित्रोतरोनं दृढायिनी॥स
स्त्रक्षणागौरांशुकांच॥तथापि अनाकलितगुरुकलत्रस्पर्शां॥अननुभूताश्लेषां॥अस्पृष्टकलंकां॥दोषानुबं
धरहितामज्ञाततमःसंबंधजातविकारांच कामपिकन्यामणिमद्राक्षं॥यस्यां नारदस्य दृष्टाःकेशपरशोहासश्च १५
॥देवनागमयोज्ञावेणीगंडच्छविश्च॥अर्द्धचंद्रस्तद्दललाटमंडलं कटाक्षइदृबंचसारंगधिकारिनयनयुगंगमनं

च॥रागोत्तरो॰धरः कापि यूनि चेतःप्रसारोपि॥चापापकारिणी भ्रूलता मतिश्च॥चंद्रभास्करमकरवशोभा देहच्छविश्च
सरलो नासावंशः सखीजनश्च॥कुंडलीकर्णः शोभावलीच॥रतिसंदरंरूपं वयश्च॥चक्रमंडलं नाभिः कुचद्वयीच-
॥शंखकांतः कंठः पाणिश्च गुरुमनोहरं नितंबबिंबचरितं॥हंसक्रीडास्मितापदद्वयी सीमंतकलितं सिंदूररेखाच॥अ
नंतकदलीयुगमम वलग्नं गुणवृंदंच॥विचित्रांशुकछादितः ऊरुभागः सर्वविषयसंचयश्च॥देवपश्चात् ज्ञातं सा कस्यापि
द्वारः कन्येति॥अथ सा राजदारिका ताभिः समानशीलवयोविलासाभिः सखीभिः सहजलकेया यावद्विहरति तावदेव तेनै
व मार्गेण सुग्रीवसेनानामिव वलीमुखभूषितानां॥मेरुदेवीनामिव नाभिरम्यकुचानां॥वृत्रगदाघातव्यथितगजेंद्रवन्नम्र
कटानां लघ्व्रुलतीनामिव विरसानां॥पुष्करावर्तवन्नीरसानां॥आर्याणामप्यनुग्रभावाश्रयाणां॥क्षीणप्रकाशानामपि वृ
द्धदृशानां॥विनतानामपि वयःसंतोषरहितानां॥अर्दतशोभान्वितानामपि लांतानां॥जरतीनांच कुलमाजगाम॥ततस्तां
सां[illegible]ये नदी प्रनिर्गत्य॥सरसः क्षीरपारावारादिव रमा सह सखीकदंबा विविधलतावलीमध्यवर्तिनीव कल्पलता॥क

स्मिंश्चिदिंद्रनीलसोपानशिलातले॥ नीलनीरदमंडलइवसौदामिनी क्षणमतिष्ठत्॥ अथतास्तुतस्याःसखीषुकाचिद
१६ ग्विनयमधुपानमत्ताप्राह॥ अयेकांचननिभभर्तृदारिके॥ लवलवंगिकागंधविलसत्समीरणः॥ नंतंतनोतिसं
तोषभोभोभोगींद्रसंतते॥१॥ इतितच्छ्रुत्वातूष्णींस्थितायांराजपुत्र्यांअन्यापिकाचन॥ प्रत्यग्रदंतक्षतदूयमानाधरबिंबा
प्राह॥ अयिराजनंदिनि॥ निर्यत्किंजल्कगंधांधसारंगगणसंगिनी॥ कलकंठचयाकीर्णाकांतेयंसरसीसखि॥१॥ हंससा
रसचक्रांगचक्रचक्रैरलंकृतः॥ नयनानंदनिलयः कस्यनस्याज्जलाशयः॥२॥ इतितदपिकिमपिध्यायंतीवतस्यास्तु
रलालापश्लोकमिवैतस्याः निरोष्ठश्लोकद्वयमप्यनाकर्ण्यस्थितासा॥ अथसासखीविहस्यपुनःप्राह॥ अयिधरानायक
शरीरजआनंतेह्रदयतंचिंतयसि॥ यश्च॥ नीलनीरदसच्छायःशंखचक्रगदाधरः॥ रत्नाकरांगजानाथःकंसनागेंद्रके
सरी॥३॥ राधास्तनन्यस्तकरःसरागिजनाग्रगण्यःकिलनंदजातः॥ सकंसहंसांतकदंडजातहरिर्हरिःकांचनशैल १६
धीरः॥४॥ तद्धितितेदशायाः अंगीकृतंचानेनजनेनतन्नियमिरन्विराद्रूढयन्तितेचिंतितं॥ त्वजतेनांकलयसत्यतां

भिर्यस्यजनुस्ययत्॥सितिजलजसदेशदेहकांतिर्धरणिधरेंद्रशरीरजातजातिः कलयतिसहिहस्तनीरजंतेहरसदृशाःकिलराज
शेखरश्च॥१॥यश्चधृतचक्रशंखतयाधीरतयाचअरिदरकरः॥राजहंसतयाअहंसकलाधीशतालंकृतइत्यर्हकृतिरहितः
किंच॥कलहंसश्चकलहस्तानंदनांगीचकार॥चक्रीचनगरस्थितिकलितश्चगाधिराजताश्चर्यचर्यश्चनगाधिराजजाताश्चर्य
चर्यश्च॥यंचाल्हादितनीलं॥ज्ञातशीतेतरदीधितितनयाधिकरसश्रियं॥जयासक्तचेतसं॥दाशरथिंकुसमंचजानंति॥ये
ननयेनरंजितःकिलजनः॥यस्यचस्त्रीणांचंद्राचलकांतिहारीस्तनःआस्यंच॥सरलताद्युघागीःकंदरुलीच॥किसलयस
हतःसदाधरःधरसदृशःस्तनः॥यस्यचाधिकलक्षणाःगायनाःजनाश्च॥अधिककेलिदृधाःक्रीडाशैलाःगिरश्चअधिकंजा
तरागःअधरःलीलाहंसश्च॥अधिकाननानंददाःहरिणाःस्त्रियश्च॥अधिकरंजकाःसालाःगिरश्च॥अधिकंधरासक्ताःहाराः
कर्षकाश्च॥अधिकंदाराराजिताःअरयःशांतिधनरुक्मश्च॥अधिकारिजनश्रियःलसंतिनलसंतिच॥अधिकरणरसिकाः
रथिकाःग्रांथिकाश्चस्त्रियश्च॥अधिकासारश्रियंदधानानगरीदेशश्चघनश्च॥यस्यचारिचक्रखंडकचारिचक्रं॥अगदागदाः

सन्नंदकः सन्नंदकश्च राजति ॥ किंच ॥ यस्य च राधिकानंदः राजनीत्यां रतेच ॥ चरणजाता गंगा कीर्तिश्च ॥ चेलाकृष्टिः रतिका
३७ ले स्त्रीणां रणे रातीनां ॥ चेतः कलितआनंदः दयाकराक्षश्च ॥ यत्र शासति धरणीं ॥ कृच्छ्रकेशश्चियं धत्ते कचरचना ॥ राजहं-
सानलसत्रिडति हंसिश्च स्त्रीणां ॥ अरिस्त्रियः अकेशाः ॥ हरिजलजासनश्रीकंठदर्शां दर्शयंति ॥ अतिलसत्संगरहितता
ते लयंत्राणां न स्त्रीणां नारिसेनानां च ॥ स्तनन हर्षकः घनकालः न स्त्रीजनः ॥ चलता दर्शनं नेत्रे क्रीडा शैले च न चेलसि
॥ किंच स्त्रीणां कांतिः कनकं ॥ स्तनः करकः ॥ कंठः जलजः ॥ नेत्रं नलिनं ॥ आस्यं सरसं ॥ स्नेहस्त्वानंनंदनं दनः ॥ रागो नदी
नः ॥ किंचारसाः अरातयः ॥ धृतकुशारसनाः आस्यजाः ॥ अरिष्टकारणं दधि ॥ कर्णशिरश्छेदः कर्णनं चिरंतनकथायां ॥ हं
सानंदः सहतासे हि केये ॥ राक्षसानंदः शरदृणे ॥ अर्थासक्तिः शास्त्रचिंतकानां नार्थासक्तिः ॥ गीतानंदश्च यतीनां न गीतानं
दः ॥ सहस्त्रधारणा कौक्षाकृषीणां क्षत्रियाणां च ॥ किंच ॥ लसद्द्रीजानि स्त्रीजातानि क्षत्रियाधिकजातिजालं च ॥ सदाशा ३७
निराष्ट्राणि अग्रजातिजातं च ॥ अलंकिलात्यंत कथनायासेन ॥ सदायानि संगतानि धनगृहाणि च हृदयानि च रथिकचक्रं च

स्ति॥अन्यांतरे यासांचलं लोर्दंतानने श्रांताः॥धवलाः केशाः न हास्याः वृद्धदृयः नकुचमंडलं॥वलीच दनेनोदरे॥भुग्नताम
धरेदेशेन कुंतलेषु॥तासां तु मरहूनितानां भिन्नभेरीसमानः कोपि ध्वानः आकुलीचकार ससखीकदंबां राजकन्यां॥तथाहि
॥अयेऽयं यां वरमणिमपि भीष्मकिरणं॥पत्रपपश्य॥चंडकोपो भूपः॥यामः पुरीं शीघ्रं ग्रहाणशुष्कां शुककगणं पेटिकांचस
ज्ञभार्यायाः॥हर्षकारणं पंकजं च यं खंडयाच्छखेरंभोभिरापूर्णकुंभं॥भरशिरोभागे॥भणमम गिरा राजकुमारी॥आका
रयाकारय॥रचय प्रणामपरिपाटीं रमायाः इतिउक्ताचचिरं यां राजकन्यकायां पुनः किंचित्कोपेन निर्दयाक्षराणि विस्म
ये किं मया श्रेगंतव्यमितिरभसादभिधाय अहहे निर्दयाक्षरसंसर्गदूनरंतावलयः स्वेदमुद्रामभिनीय जोषं न खुः॥नत
श्चैयं राजपुत्री शनैरुत्थाय घनसारसदृशेन केशकलापेन नभोगयोग्येन रूपेण॥अतिमुग्धया दशया॥अनंगरागोज्ज्व
लेन वपुषा॥नाभिस्पर्शेन कुचमंडलेन॥अलंकुर्वंदरेण भूषाजालेन॥धवलस्य क्षोभेन मानसेन॥श्रोभमानाभिर्ज
रतीभिर्युवतीभिश्च परिवृता॥स्वाचे श्रवणनीलेन पद्मेन योजयंती॥अपांगमार्गं चेतस्ततः प्रेरयंती॥मुद्रापीनंप

योधरमंडलचंद्रेणसचदृयंती ॥ चंद्रभूषणमपिकरैरवबस्थापयंती ॥ वशीकृतसकलनिर्जरकर्दंवायथागतंगतवतीति
१८ एकदातस्यांकिंनर्मसंवृत्तरचनायांप्राहस्मनारदः ॥ अथसवितुस्तीव्रेपर्वतेनप्रबोध्यमानकालापनमः ॥ देवस्यदर्श
नसकरवमनुभवितुमत्रागतोस्मि ॥ देवःकिंचिदयन्ति ॥ श्रवणादेवसाकिंतिरलयस्सितवचेननांभाभवेतरलः ॥ तरलः
हारमध्यमणिरेवनायकोभवति ॥ नपुमान् ॥ तिष्ठमनुष्यवृत्त् ॥ अस्त्वेतत् ॥ देवकथितकथनीयं ॥ दृष्टाद्रष्टव्यःश्रोव
धिः ॥ तदनुगृहाणगृहाणशिष्यःसाधयामिनारायणाश्रममिति ॥ अथश्रीनिवासोपिसस्मितकहासं ॥ महर्षे ॥ अपिना
मतानांकिंभवताकुलाभिधानादिकंदस्यापुरमानसमस्यबुद्धिगुणजालस्येतिवदन्तिपुनःप्राह ॥ देवभजकजननिर्ज
रागम ॥ अहोलावण्यं ॥ अहोविलासः ॥ अहोचातुर्य ॥ अहोरमणीयतारमणीमणेरितिजाताकस्मिकवकेनकेनक्षणंक्ष
णंमाध्याह्निकावश्यककरणव्यग्रतयाक्षणंभवद्दर्शनाभावचिंताताततांतःकरणतया ॥ क्षणंनिरोधेनचश्लेषाभियोगइति १८
कालंगमयतोममैतत्प्रवणेज्ञानसवस्ताइयमुक्तिरपकारवतीजाता ॥ अहोकिंकुर्मःमुनयोवयंअपवर्गवार्तामपरि

शामः॥तथाहि॥विष्णुर्ध्येयोवैष्णवाःसंगयोग्यास्तीर्थक्षेत्ररक्षानसंसेवनंच॥योगांगानांसाधनंतत्वचिंतेत्येषारीतिःश्रे
यसेजायतेनः॥१॥किंच॥किंयोग्येयंवृत्तिर्विरक्तानांयद्वनिताजनेनसहवाससंयोजनं॥अथवाज्ञात्वावाकिंकुर्यांदेवस्य
कृतविवाहस्यदेवकल्याणीविजयीतिश्रुतिः॥देवोपि॥कथंभवेत्॥क्वापिविशेत्॥कथंजानामि॥कंवापृच्छामि॥कःश्रा
मयतिममाधिमितिचिंतासीमंतितहृदयः॥दर्शितशुष्कमुखविकासः॥तत्कालोचितालोपेनरिदंविसर्जयांबभूव॥ए
वंसतिमाकंदप्रवालचुंबनसकृरवितमत्तपरभृतमहिलाभिरंतरोदंचितपंचमस्वरांतरितनिजवनिताकृतपरपुरुषसं
केतसंरावपंचितगृहपतिः॥आरामरमाप्रथमर्तुमहोत्सवारंभमंगलगीतिकापठनाविरतलोललोलंबनितंबिनीश्रुति
सुभगझंकारश्रवणसमयसंस्मृतश्रमिजनायकाहितेकायमनीषाभिश्चलक्षितमज्जनागतयोवृतशास्तालीककनकश्या
लभंजिकापुंजरंजितमंजुचंजुलनिकुंजचलियितसुवर्णमुखरीतटः॥प्रियजनसंकेतितचेतसीचनगामियामिनीश्यामु
खकामिनीग्रहयालुयामिनीचरसमानयामिनीकरराजपुरुषगृहीतनिजकरसंस्पर्शसंजातसात्विकभावश्लथिलिततल्क

रम्फश्चिर्दंधविनिर्गतलललनालोकायलोकनमुदितानरंगभुजंगनिकरसंस्कृतमदनकुटकलंवकदंबः॥वनिताकुचाभोग
३७ इवबहुसरोजातसमृद्धिः॥वीरइवपरागनाशकरः॥हिमगिरिरिवमदकलकंठीरवयासितपथिकः॥सरस्वतीदेहइवाजा
तिभूषितः॥वनिताजनइवरसालसहितः॥रत्नंसकलऋतूनां॥प्रलंभागधेयंसतीनांस्कराजीवोपिस्कमनःसंदोहस्का
चितः॥अशोकस्कन्धोप्यस्कमनाः॥कुसुमाकरस्त्वाविरासीत्॥अथतंदृष्ट्वादेवोप्यचिंतयत्॥अहोरमणीयतावसंत
स्य॥आचार्येमिदनागमस्यकिमपिस्त्रीमानरुग्भेषजंकांतायुक्तविलासिलोकचरितप्राचीनभाग्योदयः॥यस्त्वागस्वस्क
तास्कपल्लवरुचिसंपादयिष्यन्भद्रांसंजातोस्कलिकास्कतासुरमते राजहंसाःसांप्रतं॥१॥अपिच॥भंगोमानेचक्रशो
भाकुचेविन्यस्तासिन्नेसारसश्रीर्वधूनां॥युक्तेताभिर्जीवितंवैवियुक्तेपंचकंपुरयाश्चर्यचर्येणयेन॥२॥इदानींहि॥कलिकाले
कृतंमन्येयज्जगत्स्कमनोन्वितं॥माधवोत्तान्यथाकस्मान्माधवीजालकावृतः॥३॥तदत्रनारदंश्रवणविदीर्णहृदयस्यमम ३७
भगवान्धृतस्कमाकरसंपत्॥सारंगप्रियः॥कनकश्रीविद्योतमानंबरःमाधवएवनारः+वचन+र्ण॥यदत्रग्रहादहम

ऽपियोगीभवेयं ॥ यदयमचेतनोऽपिपन्नगाद्रिरंगीकृतऽविपुलनितंबइवदृश्यते ॥ अस्त्वेतन्मृगयाव्याजेनवनभूमिषुऽविनोदया
भिमानसमिस्तिऽभिर्म्नित्य ॥ बकुलमालाप्रेरितवराहदत्तेनऽकिरातसैन्येनसह ॥ पद्मषूहमिवऽविलसत्केसरं ॥ वैद्यमिवऽतिरस्कृ
तवातगर्वंगंगाप्रवाहमिवार्यावर्तहृद्यं ॥ उत्तरगोग्रहणरणमिवरुत्तध्वकर्णं ॥ वर्णसमूहमिवह्रस्वदीर्घप्लुतंस्कंदरं ॥ चित्ररथमिवगं
धर्वश्रेष्ठं ॥ वणिजमिवभांडभूषितं ॥ कर्णाटदेशगोरसमिवमेघपुष्पसदृशं ॥ वालिनमिवसुग्रीवपरिपंथिनं ॥ मदनमिवमानस
संभवं ॥ प्रथममश्वकुलेषु ॥ द्वितीयमुच्चैःश्रवसा ॥ तृतीयंवातगरुडयोः ॥ अदृष्टपूर्वउवाननमपराजनंदनं ॥ नीलंकर्णेश्वेतंमु
खे ॥ संपातिनिर्गमनेहयमारुह्यविपिनमायासीत् ॥ ततःकेचनकिराताःभग्नकीचकाःभीमाःशल्यान्धारयंतः ॥ शिखंडिऽविरो
धिनोभीष्माःद्रोणपक्षधराश्च ॥ शृगालभयकराःकृष्णाःनागत्रासकाश्च ॥ पुंडरीकद्वेषिणोदोषाकराःपथिकापकारिणश्च ॥ शूल
हस्ताःमहाकालाःउग्राश्चवनंरुरुधुः ॥ तदातुकेचनजरासंधाइववृकोदरंताडयंतः ॥ केचनकर्णाइवशक्त्याअर्जुनमुन्मूल
यितुमिच्छंतः ॥ केचनरुद्राइवगजांशूलेनदारयंतः ॥ केचनकवयइवप्रासेननानाशकुनीनुद्वेजयंतश्चेरुः ॥ किंच ॥ खड्गीव

कु
ग्नं॥कंचुकीकंचुकिनं॥चक्रीचक्रिणं॥अष्टभस्त्रोष्टभस्त्रं॥रक्षौकोरक्षासं॥जघान॥तदनुभग्नाःकुंभाःकुंभिंभिकुंभाश्च॥नष्टपत्राः
२० पक्षिणोवनलताश्च॥मर्दितद्विजाःद्रुमाश्चवनगजाश्च॥नाशितशंबराश्चनभुवस्तटाकाश्च॥छिन्नपुष्कराःपुष्करिण्यःक्षरिण्यश्च
उत्पादितनेत्राःनगाःनागाश्च॥आकृष्टजीवाश्चापामहिषाश्च॥खंडितस्कंधास्तरवोव्याघ्राश्चबभूवुः॥सचमृगयाव्यापारःराव
णइवनलकूबरंदूषितरंभं॥घर्मकालदिवसइवसरःअपुंडरीकं॥प्रभातकालइवनमःअनक्षत्रं॥कालीकरवालइवभूतलममहि
षं॥युधिष्ठिरइवभारतसैन्यमशल्यं॥अकरुण्यंचकार॥किंबहुना॥संजातसंभ्रमभैरवैर्वनदेवतानांवृंदैरमंदभयकंपितमानसैर्यः
॥आकर्णितश्चकितसिंधुरसिंहकोलःकोलाहलोथमृगयाजनकंठजातः॥१॥मर्दितपृथुलकुचकुंभाखंडितरम्यद्विजखदाता
ता॥आयासिततनुलतिकारतांतलीलांबभारयनभूमिः॥१॥अत्रांतरे॥गजमपिकुंभोद्भासितं॥नीलमपिकेसरिद्वेषिणं॥अं
जनाकृतिमप्यनुपमाकृतिं॥कालमपिगिरीशाकारं॥गरुडमिवपक्षचरं॥सुकविवाग्विलासमिवपरिणतं॥दोषमिवसदानंतं॥ २०
विलासिनीजनमिवभ्रमरचुंबितकपोलमंडलं॥मत्तदंतावलमालोक्य॥अर्जुनबाहुसहस्रनिरुद्धवनगजमदमलिननर्मदाप्र

वाहैरिव सहस्रागिरुद्रगतिप्रसरैः तद्दर्शनत्यक्तमल्लैर्भिन्नमल्लैः रिरेयनंमपाकिंच दंती॥ मारीचनामा राक्षसः सारंगरूपेण मु
निहिंसनाय संचरतीति सारंगो न मृगः॥ किंतु महामृग इति ज्ञानं॥ अथवा गजासुर एवायं उत याकुवलयापीडः॥ देवेनापि-
-ज्ञात एव स एव वानरविभ्रः॥ यद्दन्नैव कोऽपि पर्वताकार इति निवेदिते किंचिद्धसन्॥ आः किं भणत मूढाः॥ निर्गलभुजबलप्रसा
रेषु रामश्रीवृंदवासादेवेषु अचलोद्धृतिमार्येषु॥ पार्श्वस्थितसकलश्रीवेषु जयत्सु का कथा तादृशानां पापानां॥ तिष्ठतेतत्॥ करिकी
टः कश्चित्तत्तुमिव उगति वराकः तन्निःसरतमद्य प्राणपात भुवइति च दन्नेव वाणमुमोच॥ युक्तं शरस्पर्शेनायस्माद्रुणपिच्छकतो
वभूव॥ किल॥ चित्रमिदं यत्युक्तः श्रीपतिनामामार्गणेयदान्येन॥१॥ तदैव सोऽपि द्विरदमणिरैणीयसा भयेनद्रुतं दुद्रुवे दूरं॥
करायलग्नशरः॥ पुष्कराग्रे पतन्ते जे श्रीमान् कृष्णशीलीफरवः॥ चित्रं चित्रमयं मृदः पुन्नागोद्रवतिस्मसः॥२॥ रुतान्ते
खलु मातंगजाते कृष्णविमुखभावः॥ देवोऽपि विहाय किरातचक्रं तंगजमनुससार॥ सोऽपि तस्यामवस्थायां धीरधीरसंचार-
वाभिनावशीकरणविदग्धः श्रृंगारशाली॥ चरमोत्तुंगस्तननास्तलीलः॥ श्यामानां सुंदरीणां महिलानां च गणैः परिवृतायां

कस्यांचिद्भूभृद्दुहितरि पक्षपातगजः कटाक्षश्च श्रीनिवासस्य ॥ ततश्चेयमद्भुताय्यतिर्दृष्टा ॥ सशंखचक्रांबुजपाणिशोभायात्रास
२३ मुद्वेजितराजहंसा ॥ लसत्प्रसोमुह्यासिपयोधवश्रीर्नूनं रमायाः सहचारिणी स्यात् ॥ १ ॥ इति निश्चित्य संजातसात्त्विकभावः ॥
कथं कथमपि वारामाभिमुखीभूय यथोर्हंतीवतः श्रीनिवासभूपालश्च ॥ तदनु भगवान् तां राजपुत्रीं ॥ अयि सकमते लोलंबकं
पश्य ॥ उन्मादिनि मदनकलिके पुंडरीककुडंखंडय ॥ चपले मल्लिकासरं महिषीप्रियं बधान ॥ कोमले मालति पथि कंटकी भवस्य
न्नागनेत्रमुत्पाटय ॥ ललिते सकमांसइतएहि ॥ गृहीतराजीवजीवनं कृत्यासि ॥ उत्सवाभिलाषिणि रक्तमा त्यज ॥ विशालन कृत
यने तच्चंदलयकदलीनां ॥ प्रमादशीले कोलंबकं चग्रहाण ॥ इति मृगयामिव चनविहारलीलामनुभवंतीभिः सवयोभिः सखी
भिः परिचारितां विलोक्य ॥ तन्निकटएवस्थापिततुरंगश्चिंतयामास ॥ अयेइमामेबाहनारदः ॥ तथाहि ॥ अस्याः नागसदृशी
वेणिका न कुचमंडली ॥ अगुरुविशेषकानंददायिललाटमंडलं न चरित्रं ॥ अंजनान्विता नेत्रद्वयी न मतिः ॥ पल्लवप्रणयिनी २३
अधरछविः न स्पृहा ॥ अतिलसत्सुमनोहारिणी कुचद्वयी न नासा ॥ नक्षत्रेशमनोहरं मुखं न रूपं ॥ अरंभासमानं वयः

नोरुफगुल्लं॥ कुवलयमनोज्ञं जघनं न करद्वयं॥ न गजानुकारी गुणः न गतिक्रमः॥ अस्त्वेतत् लेयं भवेत्॥ प्रायेण चंद्रधन्वंतरि
कल्पपादपादीनां सहोदरी रमेव क्षीरपारावारादेवोत्पन्ना॥ अन्यथा कथं तेषां गुणगणो स्यां तथाहि॥ अछत्राद्वान्यस्य चंद्र
स्य गुणो नेत्रयोः॥ सुरागस्य पारिजातस्य कुचयोः॥ जैवातृकस्य धन्वंतरेर्मुखे॥ दिग्नागस्यैरावतस्य वेण्यां॥ मधुनो वारुण्याः
अधरे॥ रंभायाः अप्सरसां भूरुभागे॥ गौरस्योच्चैःश्रवसो वर्णे तिष्ठत्येतत्॥ किमेषा संदर्पशरशरव्यतां प्रापिता केनापि भवे
त्॥ आं कुःसदेहः॥ येनास्याः शरच्चंद्रदर्शं प्रापिते गंडमंडले सत्वी अनरंचितो मृगमदपत्रभंगः कुरंगभ्रमं जनयति॥ स हि
पांडुभे वे थं स्फुटं जल्पति॥ किमनया प्रकृतानुपयुक्तया चिंतया॥ प्रथमं तावदेतद्विचारणीयं॥ किमस्यामहमिव मय्येषा
क अनुरक्ता वा न वेति॥ अथवा किं तदद्यापि न निश्चीयते अथमन्यथा कुणितमक्षिभागेन च कटाक्षव्याजं मामियं पश्येत्॥ निरुद्धोऽपि को
ऽविकारः कथमस्याः प्रसरेदंगेषु॥ स्वेदलवमुक्ताजालकैरलंक्रियेताभिनवस्फटिकभित्तिधवलाकपोलपाली॥ कथमुन्न
मयेदुत्तरं वाससो रोमहर्षोद्भेदः॥ कथं नर्तयेद्दक्षिणानिलइव लतामूरुकंपः॥ कथं शिथिलीभवेन्नीवीबंधः॥ कथं भुवमालि

खेचरणनरवमणिः॥कथंप्रस्फुरेद्दाप्राक्पुण्यवाराशितरंगवंधुरंमेदक्षिणंचक्षुः॥कथंयानिभैष्मीहरणकालेशुभानिनिमिता
२२ नितान्येवेदानींपश्यामि॥कथंदूरादेवमांविलोक्यरमालाच्य॥सभ्रूभंगमनेनसखीकदंबेनपरस्परंमंदमंदंसमंदहाससमाल
पितं॥कथमनयानीलोत्पलदलावतंसैतया॥श्रितपोतकृतालवालनिकटदेशयानितयासकंकणक्वणत्कारमन्यस्याःकरकम
लान्मोचितंचमकृन्मुहुःपर्यायव्यावृत्तकंधरंपश्यन्त्याःआच्छिद्यनिगूढंचचित्रपटमाकुञ्चितभ्रूभिर्भर्त्सितमिवकिमप्युपदिष्टं
॥अपिनामदाहशक्तिरुपघेतचंद्रिकायां॥कदाचिदपिवानदेवर्षेर्मंत्रजपसनाथाद्वदनारविंदान्निःसरेदलीकंवचः॥कथम
स्थानेसक्ताभवेन्मच्चित्तवृत्तिः॥कथंमदन्यभोग्येवस्तुन्यप्येतादृशलावण्यसर्वस्वंस्थापयेद्वेधाः॥एतस्यागुणाकर्णनेनश्रव
णानंदइवस्पर्शेनहस्तानंदोनासीदितिवामःपंथाः॥भगवन्कुसुमायुधमाजनयक्षणमुद्वेगंतावन्निर्वापयामि॥पूर्णचंद्रदर्श
नसंतापितनेत्रयुगलंप्रत्यंगदर्शनेनास्मिंल्लावण्यसुधासरसिमुखजितचंद्रमसि॥कांतितिरस्कृतकांचनमहसि॥कुचतुलितच २२
क्रवाकवयसि॥हृतमन्मनसि॥अभिजातकन्यकामणौ॥अथवामकरध्वजेनदत्तदर्शनावसरस्यापि॥आनंदवाष्पकलयानि

सदुःखस्यालोकनसामर्थ्यं॥ अस्येन दपि कथं संभाषयामि॥ अलब्धवागवसरः स्तकमुक्तकेन चिछास्त्रं सा निश्चितधियापि विचा
रणीयमिति॥ यतः॥ अयमहितत्वादहो कालस्यापि विस्मृतारवलु स्वायुवतिजनवशीकरणकला॥ इत्येवं चिंतयति श्रीनिवासे॥ काचिद्रा
जपुत्री सखी कंचन वन्यमतंगजं विलोक्य प्राह॥ अयि भर्तृदारिके पश्यैनं मत्तदंतावलं मयं खलु नारदप्रोक्तो गिरिगहनचारी पुन्नागः
॥ यदि त्वयि करं प्रसारयेत् कस्ते शरणं॥ अथवा त्वमपि लसच्चूडीवासिता नात्र तव भयलेशः॥ तदस्य तोषाय चतावदयं शिलीमुखः
मदनान्निर्गत्य व्याकुलयति त्वां॥ तत्र कीदृगुपाय इति॥ तदाकर्ण्य स्तोकं हसंति सखीवर्गे॥ अलमलं चपलभाषणैरिति अलीककोप
पकलुषितायां तर्जयंत्यां राजसुतायां॥ देवे श्रीनिवासेपि कल्याणीयमेतस्या उक्तिरमृतासारमाधुरीसोदरी राजसुता वयस्या
या आश्वासयति मदनमहाभुजंगचुंबितस्य मे मानसमयं मयं मिलितो स्माकं वागवसरः॥ अत एवं चक्रवाकं॥ मदनमहास्त्रहृदयस्त
स्य संवृद्धासंवृद्धकथने को विधिः को निषेधः इति श्रित्यापि राजसुता सखि किमियमबलेति मत्वा त्रासयसि॥ सा चित्रोरुक
रवालात्तदुक्तभयस्याभूमिः विविधायुधपरिष्कृता च॥ तथाहि॥ यस्याः कुचौ श्रीफलश्रियं वहति॥ ललाटमंडलमर्धचंद्रसंपदं ध

ते॥ चंद्रहासश्शोभां कलयति वदनं॥ कुंतलस्सत्त्वमीस्वीकरोति वेणिकां॥ तदलमेवंविधभाषणेरेवं स्थितेपि यदि ते भर्तृदा
२३ रिकायाः मनो जातभयं तदहं क्षणादेव परिहर्तुं शक्तः इति वदति काचित्सखी तां बभाण॥ अयि मदनकलिके॥ श्रुतं किले
तस्य किरातचक्रवर्तिनो भाषितं तन्मूलं भवती किल यदन्तरत्वयास्य वागनुकारः दत्तां नराणां पुरुषाणामेतादृशो वाक्प्रपंचो
दृश्यते॥ तदस्य बद्धप्रलापिनी त्वमेवात्र तिष्ठ॥ वयमेतां भर्तृदारिकामादाय भवनं गच्छामः॥ यत्त्वं कुमारि अनविरुद्धाचारप्रवृ
त्तासि॥ सत्यप्यनुरागे पश्यति भूमिमावेक्षणं॥ उद्भिन्नेपि रोममुकुलके बहिस्था मार्गीकशालेन हंतुमिच्छसि मते पितरु
णोमनोभावा प्रकटनमित्यादि कुलकन्यालक्षणमिति॥ एवं वदत्यां तस्यां सत्यमाह प्रियसखीति नंदितत द्वान्तिराजपु
त्र्यां सापि किंचित्कुपितेवाह॥ अयि भंगारमंजरिके वयस्त्वं विस्मापितवसिष्ठकल्पे उपराद्धं मया हि तासित्वं भर्तृदारि
कायाः॥ एतत्सकलमचिरादेवानुभवंती भर्तृदारिकां द्रष्टुमिच्छसि एकत्वाच्च विरतचनायां तस्यां देवे श्रीनिवासेपि २३
उन्मत्तकेन मदनेन विस्मृतवाच्यावाच्यविचारे॥ अयि स्कंदरां मिराजस्कते॥ वत्सामाकुरु मुग्धे कुरु रूपेणेव रति

तिरस्कारं॥ कठिनाकुचयुगलीने भवतु सरोजाक्षि मानसं मास्त॥१॥ इति यावद्वदति तावदेव कापि निकाशरायणपराङ्गार
द्वासी राजांगनाप्रेरिता॥ स्वभर्तृदारिके देवी धराज्ञापयति पुष्पावचयागताया भवत्याः कारवलुवेत्रआता॥ महाराजः
प्रतिपालयति तवागमनमभ्यवहाराधरितदाग छशीघ्रं यामो गृहमित्युक्त्वा चली॥ ततः पद्मावती ससखी कदंबांतरलत
रतारा यादृशगआवृत्यावृत्य सस्पापैंजेश्यं मीवनाश्लिष्टता॥ भगवानपि तलकुटाक्षार्ईचंद्रभूषितहृदयः किंचिद्दूयमाने
नमनसा वातोज्जीगिनीभिव पश्चादेवोपगंतुमिच्छंतीचेतो दृग्निंयुलादाकृष्य॥ स्कंद इव मारीचनंदने॥ बधिरइव संला
पव्यवहाररूशालिनि॥ कश्यप इवो स्वसन्मरीचौ॥ ऐ[illegible]वणईव धिजकरोड्डासितपुष्करे॥ धर्मकालाध्वनीत इव कामितघा
ये॥ भगवति चित्रभानौ चरमाचलशिखरमारोहति यथास्थानमागतस्त्रस्यत्किरातचक्रस्वामिसरःपुण्यजलेषु अक्र
मकृतसंध्यावंदनाद्यवश्यव्यापारः॥ कृताकारगुप्तिरेव बकुलमालाकल्पितपुष्पशयने निविष्टः॥ कलितस्फारसभा
वांचारुमैत्रीस्कवर्णोरुललिततरपदांतां चिंतयन्त्राजपुत्रीं॥ कृतिभिह वरकांताकामुकी वेंकटेशः कविरिव नचमिड

माप्तस्श्रीनिवासः ॥ १ ॥ इति श्रीनिवासविलासे द्वितीय उल्लासः ॥ २ ॥ ॥ अथ कथं कथमपि विरहवेदनाभूयिष्ठं का
२४ लं यापयति भगवति श्रीनिवासे ॥ कदाचित्कुवलयेष्वसंकोचकरप्रसारे चक्रानुरागरहिते भूपे इव निष्प्रभत्वं गतवति चंद्रे ॥
पतिव्रतोचितव्यापारायामिव कृतनिजनायकानुगमनायां यामवत्यां ॥ अलमस्माकं कलंकिनोऽस्य राज्ञः सेवाजनित
चलस्कखेनेतीव पिहितपदे एव तत्क्षणलीनेषु नक्षत्रेषु ॥ इदमेव प्राप्तकालप्रतिक्रियास्माकमिति विचिंत्येव वन एव मुद्रितमु
खं नियस्तस्कतरवरिग्रहेषु नीलोत्पलेषु ॥ सजहंसतयोभयपक्षसमानाचयमिति यनिःश्राकं संचरत्सु कादंबेषु ॥ स्कमनो
वृत्तिशोभितानां किं भयमस्माकमितीव सरस्तितश्रीवृगायत्सु मिलिंदेषु ॥ तदेकशरणेषु द्विजेषु पुनस्तदुदयमाकांक्षमा
णेष्विव तपस्वीतां प्राप्तेषु चकोरेषु ॥ गतेपि स्वामिनि धैर्यत्यागो नोचित इति निश्चलप्रकृतितयेव नद्रवत्सु चंद्रकांतम
णिषु विरामसमये जृंभमाणकोकशोकानलप्रभापटलैरिवारुणदेहकांतिजालकैः शोणीकृतासु दशदिशासु ॥ प २४
द्मिनीनामयं विकासकाल इति ज्ञापयंतीष्विव विकसंतीषु कमलिनीषु ॥ उद्घाटयत कपाटं ॥ परिष्कुरुत वीथिकां ॥

वध्नीतचंदनमालिकां ॥ सत्कुरुतशरीराणि ॥ किं न जानीथायमयमागत एव भगवांश्चित्रभानुः पुरस्कृतस्वभानुस्तंतो
षयते ति प्रकंपितवेत्राग्रपुस्त्वाधिकारानुरूपमाचरत्सु भटेष्विव तत्र तत्र संचरत्सु प्राभातिकदरफुल्लकमलसंसर्गकषा
यपवमानपोतेषु ॥ अभ्रकघनपुंडरीकश्रीश्यामरश्मच्छविभयः ॥ परिमुदितमनसा रौरौगसहस्रपत्रः ॥ पूर्वतनं दोषाकरसजा
नं निर्जित्य अपर इव भूपः ॥ भूरारव्यातिरमणीयः ॥ प्राप्तमहोदयः ॥ परिष्कृतानंतः ॥ सकलजगत्स्य कर्मपरिपाक इव मूर्त्ति
मान् ॥ त्रयीमूर्त्तिः तेजोभूमा ॥ पूर्वदिग्लावण्यसीमा ॥ शनैः शनैः रुचुवास ॥ ततश्च ॥ अंतिपुष्करिणीयं ॥ नृसिंहजयंतीयमिति
कृचेदृसा त
॥ कथ्यमानसंकल्पातां ॥ तीर्थेषिजीर्णां कमेकरालयं ॥ कमेकक्षपेटिकेति ॥ जल्पतां द्विषद्विजानां प्रभास्नानसमयव्यग्रे
षु जनेषु यस्त्वं भाजनं वामुष्य चाद्ये वदीयते ॥ पणत्रोषमिति सांत्वयतना तरंतकालकूलयज्ञोपवीतयाचकानां चेटकार
तदरिद्रोन्निकद्विजविटानां ॥ अत्रैवं पाठः ॥ अस्यायमर्थ इति तारंतरं पठतां मासपोराणिकानां ॥ मत्त्यं न दत्तं मत्त्यं न दत्तमि
ति आक्रंदतां गर्भयाचकानां जातं जातमिवैवाद्यमान करतलिकानां रूपाणास्तिकधनिकानां ॥ राजमार्गजल एव वि
ति

स्मृताश्रीमुद्राहायमित्तो परिपतन्निव राकेण मार्गोद्दृषितः॥ प्रतिपालयमदागमनं॥ विज्ञातेयु ते श्रिष्टनाइत्यादिप्रकारेण
२५ वदतां जनानां भगवत्याः सुवर्णमुखवर्यार्थं जं भयतयैजृंभमाण कोलाहलेनोद्बुद्धः यथाविधि स्नात्वा॥ गिरिसानुग्रहर्षं चय
स्कमत्ताचतादृशी॥ यस्यमैत्रीजगत्सारा न वंद्यः कस्य वा रविः॥१॥ इतिमनस्यालोच्य नत्तस्या कृत्ततपनमंडलः॥ राजकन्या
वियोगदूयमानमनाः॥ केनचिन्मरालक नाम केन नर्मसुहृदा सहयघत्रद्वारितं तत्तत्रे च मृग्यमितीचतमेच वनोद्देशमुपा
जगाम श्रीनिवासः॥ तस्यां वेलायामुदितभूयिष्ठमालोक्य रविबिंबमाह मरालकः॥ वयस्य माधव॥ क्रमेण चक्रसंयोज्य
मित्वा श्रीवासकोशार्कः॥ जंतुकामः कुवलयं सूर्यरत्नमिवअग्निर्गतः॥१॥ अपिच॥ सिंदूरे रंगित्रांकितं चक्षुस्तणे श्वस्तंच काश्मी
रजैर्विभ्रांतकनकोत्करैः शिथिलितं त्रस्तं कुरंकं भैरपि॥ किंचानम्प्रनिरीक्षितं तव जगद्दृष्टे प्रतापांकुरैः सर्पत्यघन भस्थले
बुजस्कटद्वासां विलासे मुहुः॥२॥ इतः किंचित्पश्यतु देवः॥ सत्र को कुकुलस्य हंससमितेर्दोलां प्रपाजालकं भंगाणाम २५
तनोः कलं बुनिचयं धत्तः परं मुंदुरं॥ पर्यंकं च वियोगिनीजनतनेर्गेहं रमायाः सरोजालीसकुरुते करैर्दिनकरः का